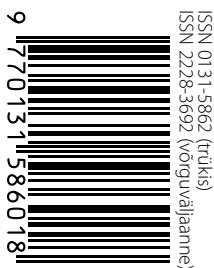

EESTI LOODUS

Talveuni aitab talve üle elada

Jussi loodusrada
Lõvid ja kristlased
Talvine pildistamine

ISSN 0131-5862 (trükkis)
ISSN 2228-3692 (võrguväljaanne)

2 Toimetaja veerg

3 Sõnumid

10 Talveuni ja taliuinak

Uudo Timm selgitab, miks mõned loomad saavad talve mööda saata kerges uinakus, teised aga sügavas talveunes

15 EL küsib: vastab Jüri Kamenik

16 Kustkaudu kulgesid vanad teed? II Valdo Praust jätkab vanadel teedel liiklemist: teetrassid on aja jooksul muutunud ning taliteed kadunud unustuse hõlma

20 Lõvide ja kristlaste suhted Rooma tsirkuseareenidel loomapsühholoogia valgusel

Aarne Ruben meenutab varakristlikke kokkupuuteid kiskjate ja inimeste vahel: mõnikord ründas lõvi kristlast, mõnikord mitte

24 Kliimamuutusi näitlikustada on lihtsam kui neid enese ümber ära tunda

Märt Hanso ja Rein Drenkhan on leidnud mooduse, kuidas muutuvat kliimat lihtsate võtetega nähtavaks muuta

28 Mida teha, et vanemad ei joodaks oma lastele pesuvalgendit?

Juhan Javois uuris sotsiaalsühholoog Wolfgang Wagnerilt, kas on võimalusi ilmseid rumalusi ära hoida

32 Huvitav Eesti: Põrgupõhja punker kajastab metsavendluse lugu

Jürgen Kusmin tutvustab Raplamaal Vana-Vigala lähedal paiknevat Teise maailmasõja tunnusmärki

34 Üks Eesti paigake: Väike-Keema järv hoiatab vandumast

Juhani Püttsepp viib lugeja Urvaste kihelkonna järve juurde, millega seotub nii mõnigi huvitav pärimuslugu

36 Saaremaa kõrgeim tipp

Taavi Pae toob selgust Saaremaa

kõrgemate tippude hulka: kõrgused on küll väikesed, aga segadus suur

40 Tiit Kändleri essee: Sallivuse sallivuse sallivus: looduse pale

42 Poster: Kenno Kaupmees; Eesti Looduse 2015. aasta fotovõistluse eriauhind veelooma foto eest

44 Intervjuu: Korrastamata info muutub prahiks. Seeneteadlase ja Tartu ülikooli taasavatud loodusmuuseumi direktori akadeemik professor Urmas Kõljalaga ajas juttu Rainer Kerge Öhtulehest

50 Jussi loodusrada: nõiduslik nõmm ja kuus järve Kristina Traks soovib teha retke Kõrvemaal asuval matkarajal, mis võlub üksinduse ja uhkete loodusvaadetega

56 Põnevad põlispuud: Tammelinna suured puud ja suurimad sarapuud Toomas Kiho kirjeldab Eesti jämedaimat sarapuud ning Tartu kõrgeimat ebatsugaat

57 Panin tähele: luudpöösas looduses

58 Tööjuhend: Pildistamine talvel, 1. osa: soojatunde annab oskuslikult valitud riietus

Timo Palo jagab õpetusi, mil moel talvel pildistada: mida selga panna ja kuidas külmetusest hoiduda

62 Tööjuhend: Looduse lugu pildis: piltide valimise põhimõtted

Urmas Tartes ja Arne Ader alustavad fotolugude sarja, mis annab juhi- ja fotode valimise kohta

66 Ambrapuude saar Rhodos Tapio Varese reisikiri viib lugeja Kreekale kuuluvale saarele, et otsida omapäraseid puud

72 Raamat

74 Kroonika

78 Mikroskoop

79 Ristsõna

80 Ajalugu, sünnipäevad

Talveuni

USA psühholoog Solomon Asch korraldas 1951. aastal katsed, mida tuntakse Aschi konformsuse katsetena (*Asch conformity experiments*). Katsealustele näidati piltnõistatusi, millele oleks vaevalt õigesti vastanud isegi lasteaialaps. Trikk seisnes aga selles, et vastajaid oli ühes ruumis mitu, nad pidid vastused andma järgemööda, kusjuures esmalt vastasid näitlejad, kellele oli antud juhised vastata valesti. Tegelik katsealune oli igast rühmast ainult viimane vastaja.

Tulemused olid ühest küljest täiesti uskumatud, teisest küljest aga – tunnistagem – väga etteaimatavad. Kolmandik mõistatusi sai katsealustelt vale vastuse, kusjuures vähemalt ühe vale vastuse oma katseseeria jooksul andis tervelt 75% katsealuseid. Kontrollrühmas, kus katsealused kaaslaste käitumist ei näinud, oli valesid vastuseid kaduvvähel, alla 1%.

Asch kordas katseid ikka ja jälle, varieerides näitlejate ja katsealuste arvu rühmades ning muid tegureid, kuid põhimõtteliselt jäi tulemus samaks. Hiljem juhtunud kommenteerides tunnistas mõnigi õigesti vastanu suurt kiusatust anda vale vastus, valesi vastanud aga kirjeldasid, et tajusid küll tõde, aga püüdsid seda oma peast välja tõrjuda.

Kõnekas on, et katsed korraldati vaid mõni aasta pärast psühholoogiliselt väga ehmatava ja mõtlemapaneva maailmasõja lõppu. Siinsest Eesti Looduse numbrist leiate vähemalt kaks artiklit, mis Aschi katsetega otseselt seostuvad.

Esiteks pesuvalgendi lugu, mis tutvustab meile vaikuse spiraali mõistet ehk üldisemalt öeldes lambakarjaefekti. Seal joonistuvad välja vähemalt kaks konformset lambakarja (mitte halvas, vaid bioloogil-

ises mõttes!). Esiteks muidugi torusii-li-joojad, kes šarlatanide küünilisuse õnge lähevad, ja vähe sellest, jultuvad soovitada „ravi“ ka teistele peredele, sh laste peal katsetamiseks. Aga teiseks needki, kes esimesi mõtlema-tult söimavad, mõistmata, kui tõsiselt võetav on tegelikult seesugune löks tänapäeva infotiines ühiskonnas puudulikult haritud inimesele, olgu tema kavatsused nii head kui tahes. Nagu Mait Sepp, Martin Vällik ja teisedki on rõhutanud: pesuvalgendi joomine on vaid jäämäe tipp.

Teine teema, mis eelkirjutatuga tahes-tahmata seostub, on talveuni. Ega siis inimesed ei käitu rumala lambana rumaluse pärast. Ikka seesama energia kokkuhoid raskete aegade üleelamiseks on see kivi, kuhu alla vähk on maetud. Just nagu jalgratturid ja suusatajad hoiavad jõudu kokku eesõitja tuulde hoides, liitume meigi mõnusasti näiteks sopatormidega (professor Wolfgang Wagneri sõnastuses), lihtsalt sellepärast, et hulk vilakandjaid juba ees määgib.

Pakase ja lumehangede asemel sunnib meid vaimsesse unne uputav info-tulv. Kes pole endale kasvanud tihedat hariduse kasukat või muidu paksu nahka, jääb hätta. Vist Indrek Neivelt oli see – arvatavasti oli neid veel –, kes hiljaaegu soovitas, et sisutihja teabe levitamine tuleks kiiremas korras maksu alla panna. Talimagaja elu ja tervis on suures ohus: peale pakase tikuvad teda näpistama ka kõikmõeldavad nugalised, sest soikunud ainevahetusega organism ei tule nende talitsemise igapäevase raske tööga toime.

Kuidas saavutada lambakarjähiskonna asemel kodanikuühiskond, selles on küsimus. Kuidas saada ajud kõhu alt välja? Küsimus pole lihtne. Mõelda on vaja. Ja mitte ainult üheskoos, vaid igaüks natukene oma peaga ka.

Foto: Rolf Saarna

EESTI LOODUS

67. aastakäik Nr 2, veebruar 2016

Toimetuse address:

Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post toimetus@el.loodus.ee
tel 742 1143

Peatoimetaja **Toomas Kukkk**
742 1143, tomkukk@gmail.com

Toimetaja **Helen Külvik**
529 4033, helen.kylvik@gmail.com

Toimetaja **Juhan Javois**
5661 0851, juku@ut.ee

Toimetaja **Katre Palo**
521 8771, palo.katre@gmail.com

Sõnumitoimetaja **Toomas Juriado**
742 1143, toomas.juriado@el.loodus.ee

Keeletoimetaja **Monika Salo**
742 1186, monika.salo@el.loodus.ee

Küljendamine **Raul Kask**
raul@ww.ee

Väljaandja: **MTÜ Loodusajakiri**
Endla 3, Tallinn 10122

Vastutav väljaandja **Triinu Raigna**
triinu@loodusajakiri.ee

Tellimine ja info **Triin Nõu**
610 4105, loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Reklaamijuht **Helen Lehismets**
610 4106, reklaam@loodusajakiri.ee

Ajakiri ilmub
keskkonnainvesteeringute keskuse toetusel

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2016

Summaries of some articles can be found at
our web site www.eestiloodus.ee

4041 0820
Trükitööde

Trükitud trükikojas Printall

